

Cengiz Aytmatov'un "Elveda Gülsarı" Romanında Sosyo/Psikolojik Bir Mesele Olarak Yaşlılık

Yrd. Doç. Dr. Ensar Yılmaz
Bartın Üniversitesi İİBF
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
ensaryilmaz24@gmail.com

Özet: Yaşlılık biyolojik, fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan ele alınabilir. Cengiz Aytmatov'un "Elveda Gülsarı" romanı yaşlılık olgusunu bu üç açıdan iç içe geçmiş biçimde ele almamıza olanak verir.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Aytmatov, Elveda Gülsarı, yaşlılık

Senescence as a Socio-Psychologic Matter in Cengiz Aytmatov's Novel: *Elveda Gülsarı*

Abstract: Senescence can be discussed through biological, physical, social, and psychological perspectives. Cengiz Aytmatov's novel, "Elveda Gülsarı" enables studying senescence as an overlapping and intertwined phenomenon composed of these three perspectives.

Keywords: Cengiz Aytmatov, Elveda Gülsarı, senescence

Giriş

Yaşlılık, zamana bağlı olarak kişinin yaşadığı fiziksel ve biyolojik değişim olarak tanımlanabilir. Çocukluk, gençlik, erişkinlik gibi yaşam sürecinin doğal ve zorunlu bir dönemini ifade eder. İnsanın yaşadığı bu dönemlerde zamana bağlı olarak yaşadığı değişim içinde bulunduğu sosyal çevre ve bu çevreden hareketle oluşturduğu psikolojik dünyayı da içerir.

Biyolojik ve fizyolojik bir süreç olan yaşlılık aynı zamanda sosyo-psikolojik süreçlerin de etkisi altındadır. Bu dönemde kişinin davranış kalıplarında ortaya çıkan farklılaşma, sosyal uyumu ve kendini algılama biçimindeki değişim katmanlaşmış olarak iç içe bulunur.

Cengiz Aytmatov, Elveda Gülsarı adlı romanında yaşlılık olgusunu bu iç içe geçmiş katmanlaşmış biçimiyle, bir roman metninin sunduğu imkânlar çerçevesinde ele alır.

Aytmatov'un romanında Gülsarı, dünyanın en değerli binek ve yarış atları cinsinden olan bir "taypalma yorga"dır. Romanın, Gülsarı'dan sonra diğer ana kahramanı Tanabay ise neredeyse bütün ömrünü at ve koyun çobanlığı yaparak geçirmiş biridir.

Tanabay, Gülsarı'yı henüz bir tay iken tanımıştır. O zamanlar kendisi de ateşli bir devrimcidir. Parti üyesidir. Kolhoz toplantılarında en ateşli ve katı konuşanlardandır. Abisinin bile bir kulak olduğunu söyleyerek sürülmesine yol açan, partinin fikirlerinin en katı savunucularındandır.

Gülsarı'yla, Tanabay yapılan geleneksel şenliklerde yarışlar kazanmış, haklı bir şöhrete kavuşmuşlardır. Fakat bu şöhret Tanabay ile Gülsarı'nın ayrılmasına neden olur. Kolhoz başkanının emriyle Gülsarı binek atı olarak kullanılmak için at ahırına gönderilir.

Aradan uzun yıllar geçtikten sonra Tanabay ve Gülsarı yeniden bir araya gelmişlerdir. Fakat artık ikisi de yaşlanmıştır.

1. Yaşlılık ve Fiziksel Yetmezliğin Ortaya Çıkışı

Biyolojik nedenlerden dolayı fiziksel yetersizliğin ortaya çıkmasını, romanda, yaşlılık olgusunun birinci katmanı olarak görebiliriz.

Keza roman soğuk bir şubat ayının akşamüstünde Gülsarı'nın çektiği arabayla evlerine dönen Tanabay'ın eve giden yokuşun başına geldiklerinde yaşadıkları bedensel yorgunluğa yapılan vurguyla başlar.

Yaşlı Gülsarı'ya göre önündeki yol kapkara dipsiz bir uçurum gibi görünüyordur. Ayaklarını bastığı yerden zor kaldırıyordu. Koşumları artık bedenine acı veren bir yük olmuştur.

Tanabay içinse dik yokuşu ağır çıkmak pek gücüne giden bir şeydir. Çünkü yavaş yürümeyi hiç sevmemektedir. Gençliğinde yokuşun başına kadar hiç durmadan hızlıca yürürdü.

Gülsarı'nın yürüyecek hali kalmamıştır artık. Yere uzanır. Üşümektedir. Tanabay yere uzanan Gülsarı'nın üzerine gocuğunu örter "Oysa eskiden hiç üşümezdin sen" der. Tanabay biraz çalı çırıpı toplayarak bir ateş yakar.

Tanabay yıllar sonra Gülsarı'yla karşılaşp onu tekrar eve getirdiğinde karısı "Şaşım doğrusu. Sen söylemesen onu asla tanıyamazdım," dediğinde, Tanabay "bunda şaşılacak bir şey yok. Bizim durumumuz ondan farklı mı sanki? Zaman kimseyi kayırmaz, her canlı yaşlanır, her şey eskir," (Aytmatov, 1995: 15) der.

Fiziksel yetersizlikler sosyo/psikolojik süreçlere kapı aralar. Tanabay'ın Gülsarı'ya söylediği "Bizim devrimiz geçmiş Gülsarı... İkimiz de kocadık. Artık kime ne yararımız olur? Bende güç kalmadı. Sonumuza varan yol, evimize varan yoldan daha kısa artık" (Aytmatov, 1995: 216), demesi bunu ifade eder.

2. Sosyal Faktörlerin Yaşlılık Üzerindeki Etkisi

Tanabay'ın 1930'lu yıllardaki gençlik arkadaşlarından kimse kalmamıştır artık. Kimileri savaşta kimileri eceliyle ölmüştür. Bir kısmı da evlerine çekilmiş son günlerini yaşamaktadır. Bu durum bir anlamda insanın yaşlandıkça etrafındakileri yitirerek yalnızlaşmaya başladığını anlatmaktadır. Fakat neticede karşı çıkılması mümkün olmayan bir doğa olayıdır bu.

Oysa diğer yandan en yakını olan çocukları tarafından da yalnızlığa itilmektedir Tanabay. Oğlunun karısı Tanabay'ı neredeyse evinden kovmuştur. Yetmezmiş gibi incitici sözler söylemiştir. Bütün bunlar olup biterken oğlu başını kaldırıp da bakmamış ve tek kelime etmemiştir. Tanabay'a göre insanlar artık çok değişmiştir. Bugünün gençlerinin hepsi böyledir, diye düşünür ve Gülsarı'ya "hepimiz yaşlandık, hepimizin sonu bu" der.

Tanabay, yakın ailesiyle yaşadıklarının dışında ümitle, inançla yıllarca hizmet ettiği partiden de dışlanmış. Ömür boyu çırpınmasının sonunda halk düşmanı suçlamasıyla partiden kovulmuştur.

Gülsarı da aslında Tanabay'la aynı kaderi yaşamıştır. Tanabay, Gülsarı için "Kimleri taşımadı sırtında, kimleri gururlandırmadı? Ama yaşlanıp bu hale gelince herkes unuttu onu... Şu haline bak zavallının... Ah o eski günler ah! Ne eşi bulunmaz bir yorga idi o..." (Aytmatov, 1995:37) der.

Gerek tabiat kanunlarının getirdiği sonuçlar (ölüm gibi) gerek yaşlı insanların sosyal ilişkilerinde ortaya çıkan kopmalar, kırılmalar, sorunlar insanı yalnızlaştırırken onun psikolojisi üzerinde de bir takım değişmelere yol açar.

3. Fiziksel/Sosyal Faktörlerin Yaşlılık Üzerindeki Psikolojik Etkisi

Tanabay'ın toplumsal rollerinin sayısının azalmasının, toplumsal etkileşim sıklığının düşmesinin, hayatının kendisine doğru sıkıştırılmasının, içe dönük bir süreci yaşamasına yol açtığını söylemek mümkündür.

Romanda insanın yaşlandıkça uysallaştığına (Aytmatov, 1995: 6) gençken katı bir şekilde savunduğu görüşlerin esneyip değişebileceğine dair doğrudan ve dolaylı anlatımlara rastlanır. Bunlar doğal bir sürecin parçası gibi verilmektedir. Diğer yandan insanın yaşlandıkça ve yalnızlaştıkça eski güzel günleri hatırlamaya ve eskiden yaşadığı günler üzerinden yeniden kendisi var etmeye çalıştığı görülmektedir.

Tanabay'daki yaşlandıkça yaşanan psikolojik değişimi en iyi, düşlerinden bahsettiği karısı Caydar anlatmaktadır, "...bir zamanlar düşlere, kadere kismete, Tanrıya inanmayan sen değil miydin? Kocakarıların "kafir!" diye beddua ettikleri kişi sen değil miydin? Ee, yaşılanıyorsun artık Tanabay..." (s.104)

Yaşlanma gerçeğiyle karşılaşan insan bu durumu kabullenmekte zorlanmaktadır. Tanabay "İnsan yaşılanıyor ama gönlü yaşlanmak istemiyor bir türlü," derken bunu anlatmak ister.

Sonuç

Romanda yaşlılık olgusu iç içe geçmiş üç katmandan oluşmaktadır. Birinci katman bize fiziksel yetersizliğin ortaya çıkışını anlatmaktadır. İkinci katman ise sosyal faktörlerden oluşmaktadır. Psikolojik olarak değerlendirebileceğimiz üçüncü katmanı kendi içinde iki bölümde ele almak mümkündür. Bunlardan birincisi yaş almanın, tecrübe birikiminin kişinin kendi düşünce ve inanç dünyasında değişime yol açması diğeri ise fiziksel ve sosyal faktörlerin psikolojik dünyasında yarattığı yalnız kalma korkusudur.

İç içe geçmiş bu üç katmanın birbirlerini etkileyen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Kaçınılmaz olarak yaşanan biyolojik süreç sonucu ortaya çıkan görece fiziksel yetersizlik, yaşlı kişi üzerinde sosyo-psikolojik süreçleri tetiklemektedir.

Aytmatov, romanın sonunda Tanabay'ın ağzından yaşlı insanın çarpınışını çok çarpıcı bir biçimde verir. İhtiyarlık gelip çatmıştır. Tanabay, Gülsarı'nın ölümünü de gördükten sonra 'Gökyüzünde sıra sıra uçuşan kazların kanat çarpışına kendi kanatlarının gücü yetmediği için geride kalıp

tek başına donarak ölen kaz gibi ölmek istemiyorum, kanat çırparken ölmek istiyorum. Bir yuvadan uçup gideceğim zaman, o yuvayı benimle paylaşanlar üzerimde cıvıl cıvıl uçuşsunlar' (Aytmatov, 1995: 219) der. Bir yaşlı insanın ölecekse bile bir toplum içinde, eskide de kalmış olsa saygı, sevgi, ait olma, tanınma gibi sosyo/psikolojik ihtiyaçlarına cevap bulduğu bir toplum içinde ölmek isteğini anlatır.

Gülsarı ölmüştür. Tanabay "yaşlı gözlerle, yeni sabaha tek başına dağların eteklerine doğru uçan yaban kazına, uzun uzun baktı. Gözyaşları daha çok akmaya başladı. Yabankazı yolunu şaşırılmış, sürüden ayrılmıştı. Arkadaşlarına yetişmek için acele ediyordu.

-Uç yabankazı uç! Kanatların yorulmadan arkadaşlarına yetiş! diye derin bir iç çekti, "(Aytmatov, 1995: 220).

KAYNAKÇA

AYTMATOV, Cengiz (1995), Elveda Gülsarı, 2. Baskı, Ötüken Neşriyat, İstanbul.